

PKN

Stichting voor onderzoek
historische tabakspijpen

Tijdschrift voor de verzamelaar en onderzoeker

PKN 40 jaar

Jaargang 40, nummer 156, juli 2018

Toevallige ontmoetingen.
(pag. 62)

Een bijzondere pijp uit
Friesland. (pag. 83)

Zenith "vergame Goudse
glorie". (pag. 73)

Mobilisatie 1939 tot ...??
(pag. 90)

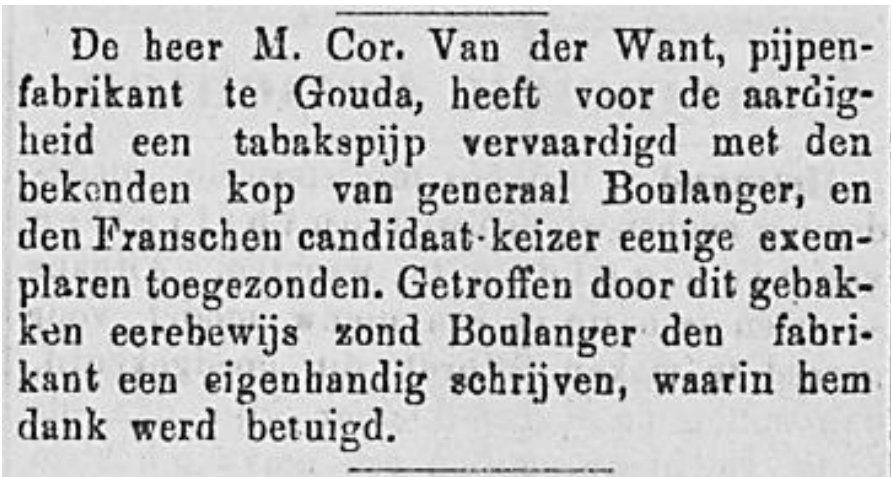

De 'Boulangier-pijp" van Van der Want. (pag.85)

De 'Boulangerspijp' van Van der Want

Ewout Korpershoek (ewoutkorpershoek@tabakspijp.nl)

Tijdens het bladeren door een krantenarchief viel in het 'Rotterdamsch Nieuwsblad' van 22-11-1888 een bijzondere mededeling op, waarin beschreven wordt hoe de pijpenfabrikant Van der Want in Gouda een pijp gemaakt heeft ter ere van de Franse 'candidaat Keizer', generaal Boulangers. In deze tekst vallen in ieder geval een tweetal zaken op. Enerzijds de woordvoerder, de heer 'M. Cor. Van der Want', anderzijds het gegeven dat er tot op heden geen 'Boulangers' pijp van Van der Want bekend is.

De heer M. Cor. Van der Want, pijpenfabrikant te Gouda, heeft voor de aardigheid een tabakspijp vervaardigd met den bekenden kop van generaal Boulangers, en den Franschen candidaat-keizer eenige exemplaren toegezonden. Getroffen door dit gebakken eerebewijs zond Boulangers den fabrikant een eigenhandig schrijven, waarin hem dank werd betuigd.

Afb. 1. Mededeling *Rotterdamsch Nieuwsblad* 22-11-1888.

Ten aanzien van de eerste, mogelijk gaat het hier om een fout in de naamsvermelding van de woordvoerder van Van der Want, dit zou in die periode Gerrit Cornelis van der Want Pzn, zijn geweest. Het is echter ook mogelijk dat het hier gaat om de in 1858 geboren Cornelis van der Want⁶, van wie bekend is dat hij muzikleraar is geweest. Mogelijk heeft deze toch ook in het familie bedrijf gewerkt.

De 'Boulangers' pijp is echter het meest intrigerende deel van deze kranten mededeling. In het algemeen is de figurale pijp in Nederland nooit erg populair geweest. Zeker niet in vergelijking met Frankrijk en België waar in

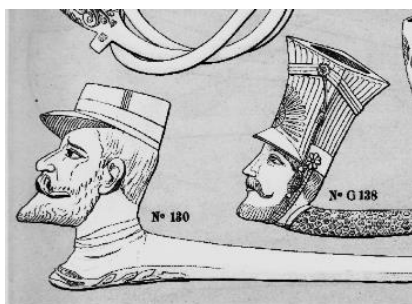
⁶ Vriendelijke informatie Jos Engelen, stamboom 8 generaties Van der Want

de tweede helft van de 19^e eeuw enorme hoeveelheden verschillende figurale pijpen werden geproduceerd. De op dat moment nog actieve Nederlandse fabrikanten boden in vergelijking hiermee een beperkt aanbod van figurale pijpen en de modellen waren meest niet zelf ontworpen: persvormen hiervoor werden vooral in het buitenland (België en Frankrijk) betrokken op het moment dat pijpenfabrikanten aldaar hun productie beëindigden of een specifiek model achterhaald was door actualiteit en bijvoorbeeld daarmee zijn waarde verloor. De bekendste voorbeelden van ‘geïmporteerde’ figurale vormen en modellen zijn te vinden in het assortiment van Goedewaagen, maar ook de firma’s Prince en Van der Want kochten (figurale) persvormen in het buitenland.

Afb. 2a-b. Pijp met nummer 130 uit de catalogus van P. van der Want, Gouda, ca 1910.

In de catalogus van Van der Want die rond 1910 verscheen⁷ vallen op het middenblad een aantal modellen op welke ‘on-Nederlands’ lijken en waarschijnlijk gemaakt zijn uit in het buitenland aangekochte persvormen. Een van de meest opvallende is modelnummer 130 (afb. 2a-b), welke tot op heden bekend⁸ is als een afbeelding van ‘Mac Mahon’, een voormalig Frans militair en president. Specifieke aanvullende bronnen hiervoor ontbreken echter.

Patrice de Mac Mahon voerde als generaal en maarschalk het bevel over de troepen van Napoleon III, was

succesvol tijdens de Napoleontische oorlogen maar moest capituleren tijdens de slag bij Sedan. Hij was vervolgens van 1873 tot 1879 president van Frankrijk.

Mac Mahon was een monarchist en conservatief, die uiteindelijk voor het republikeinse ‘opportunisme’ moest wijken, waarna een politiek turbulente periode aanbrak met maar liefst veertien verschillende kabinetten in tien jaar tijd.⁹

⁷ Duco 2004, p. 98

⁸ Duco 2004, p. 99

⁹ Wikipedia, Patrice de Mac Mahon, Duke of Magenta.

Afb. 3. Patrice de Mac Mahon.¹⁰

Afb. 4. Generaal Boulanger.¹¹

Boulanger werd geboren op 29 april 1837 en heeft onder Mac Mahon als generaal gediend. In 1871 maakten zij samen op bloedige wijze een einde aan

de Parijse revolutie ('Commune de Paris'), maar het duurde tot 1886 voordat Boulanger in de politiek terecht kwam als minister van Oorlog. Zijn populariteit steeg vanaf dat moment snel. Hij sprak met name een grote stroming gefrustreerde conservatieve nationalist en monarchisten aan met zijn op 'Revanche' (wraak op Duitsland), 'Revision' (Herziening van de constitutie) en 'Restauration' (de terugkeer van de monarchie) gebaseerde gedachtegoed. Hij werd zelfs zo populair dat hij tijdens een deelverkiezing in Parijs ca 100.000 stemmen kreeg zonder dat hij zich kandidaat had gesteld. Er was op dat moment sprake van een 'Boulangistische' stroming in Frankrijk, die in Boulanger zelfs een nieuwe 'keizer' zag. Zover kwam het echter niet.

Hoewel Boulanger in januari 1889 nog met overweldigende meerderheid namens Parijs in de Kamer van Afgevaardigden werd verkozen, wisten zijn aanhangers hem er niet van te overtuigen een benodigde staatsgreep te plegen. Vanaf dat moment werden zijn tegenstanders sterker, moest Boulanger het land ontvluchten en pleegde hij uiteindelijk op 30 september 1891 zelfmoord op het graf van zijn kortstondig daarvoor overleden geliefde¹².

¹⁰ Wikipedia, Patrice de Mac Mahon, Duke of Magenta.

¹¹ Encyclopedia Britannica, Georges Boulanger.

¹² Wikipedia, Georges Ernest Boulanger

Wanneer we afbeeldingen van Mac Mahon (afb. 3) en Boulanger (afb. 4) met elkaar vergelijken, lijkt de in de catalogus afgebeelde pijp veel eerder op Boulanger dan op Mac Mahon. Daar waar Boulanger structureel met een rechte of opstaande snor wordt afgebeeld, opgericht hoofd, scherpe naar beneden wijzende neus en een trotse houding, straalt Mac Mahon in al zijn afbeeldingen duidelijk minder 'postuur' uit, wellicht ook door zijn 'hangsnor'. Wanneer we de pijp van Van der Want vergelijken met 'Boulanger' exemplaren van Gambier, dan zien we ook een duidelijke gelijkenis.

Afb. 5. Franse kleipijp voorstellende 'Mac Mahon' van de firma Fiolet uit St. Omer. Op de steel links en rechts de tekst 'MAC-MAHON'. Vriendelijk ter beschikking gesteld door Francis van Parys.

Uit Frankrijk is in ieder geval een kleipijp bekend waarop Mac Mahon is afgebeeld.¹³ Op afbeelding 5 zien we een Franse kleipijp van de Franse firma Fiolet die getuige de tekst op de steel Mac Mahon voorstelt. Deze lijkt zeer sterk op de meeste afbeeldingen die we van Mac Mahon in de literatuur tegenkomen (afb. 3) en zelfs van verre niet op de hier beschreven pijp van Van der Want of andere bekende pijpen van Boulanger.

Op basis van bovenstaande, de populariteit van Boulanger, vergelijkbare afbeeldingen van hem op kleipijpen van andere fabrikanten en de kleipijp met afbeelding van Mac Mahon, lijkt het aannemelijker dat het modelnummer 130 uit de Van der Want catalogus van 1910 de Franse generaal Boulanger voorstelt en deze reeds in 1888 bij de Goudse firma in gebruik was.

Daarmee blijft de herkomst van de persvorm echter nog onduidelijk. Indien het hier inderdaad om het bewuste modelnummer gaat betekent dat, dat de persvorm reeds in 1888 bij van der Want in bezit was. Dit was ook de periode waarin de populariteit van Boulanger op zijn hoogtepunt was waardoor het niet aannemelijk is dat de vorm door een Franse fabrikant verkocht werd

¹³ Met hartelijke dank aan Francis van Parys voor het ter beschikking stellen van het fotomateriaal.

vanwege een gebrek aan actualiteitswaarde. Wat natuurlijk mogelijk is, is dat de vorm afkomstig is uit een faillissement uit deze periode. De optie dat de persvorm door Van der Want zelf gemaakt is met als doel een aansprekend export product te maken voor met name de Franse markt lijkt echter zeer aannemelijk. Dit laatste wordt mogelijk ook gestaafd door een tweetal andere opvallende aspecten van de pijp van Van der Want. De algehele uitvoering en gravering van de persvorm zijn duidelijk minder fijn en gedetailleerd dan wat we doorgaans bij Franse producten zien. Slijtage van de vorm lijkt in dit geval geen oorzaak van de duidelijk grove uitvoering. Daarnaast zijn ook de afmetingen opvallend. Zoals op afbeelding 6 duidelijk te zien, is de pijp ongewoon groot, met een hoogte van 10 cm is zij bijna twee keer zo groot als de meeste standaard modellen uit die tijd.

Afb. 6. Van links naar rechts, twee verschillende uitvoeringen (respectievelijk manchetsteel en vaste steel) van Gambier voorstellende 'General Boulanger'. Als derde de Van der Want pijp en geheel rechts dezelfde steelpijp van Gambier maar met emallering.

Literatuur:

-Duco, D.H. Century of Change, the European clay pipe, its final flourish and ultimate fall, Amsterdam, 2004.

-Wikipedia Patrice de Mac Mahon, Duke of Magenta,

https://en.wikipedia.org/wiki/Patrice_de_Mac_Mahon,_Duke_of_Magenta, geraadpleegd op 11-03-2018.

-Wikipedia Georges Ernest Boulanger,

https://en.wikipedia.org/wiki/Georges_Ernest_Boulanger , geraadpleegd op 11-03-2018

-Encyclopedia Britannica, Georges Boulanger, French General,

<https://www.britannica.com/biography/Georges-Ernest-Jean-Marie-Boulanger>, geraadpleegd op 14-05-2018.

Met dank aan Jos Engelen voor het beschikbaar maken van uitgebreide informatie m.b.t het geslacht van der Want en Francis van Parys voor het ter beschikking stellen van de foto's van de Mac Mahon pijp van Fiolet.

Toevallige ontmoetingen.
(pag. 62)

Een bijzondere pijp uit
Friesland. (pag. 83)

Zenith "vergane Goudse
glorie". (pag. 73)

Mobilisatie 1939 tot ...??
(pag. 90)

De 'Boulangier-pijp" van Van der Want. (pag.85)

Weet u dat nog? (pag. 64)

Eerste herinneringen aan de PKN en een bezoek aan Duitsland. (pag.66)

Hoogtepunt in een kelder. (pag. 71)

De PKN goederenveiling en Frans Janssens. (pag. 69)

Wervingsfolder uit de beginperiode (1978) van de Pijpelogische Kring Nederland met daarop twee Westerwald pijpen.